

Mária Jamborová - Anna Trubačová

Vývoj ponuky a dopytu vybraných obilnín na Slovensku a ich ekonomická efektívnosť v rokoch 2010-2014

Development of supply and demand of selected cereals in Slovakia and their economic efficiency in the years 2010-2014

Abstract In the long term the growing area of cereals in Slovakia achieve more than 50 % from total arable land area. Our crucial cereal commodities are wheat, barley and grain corn. Hence the contribution deals with evaluation of elements development within agricultural and food market and economic efficiency of presented cereals cultivation. Volume of available cereal sources in Slovakia for domestic use and export is mainly determined by production. Cereals demand reflects domestic consumption and export. During evaluated period the wheat participated on total cereal sources in average by 42.1 %, grain corn by 38.8 % and barley by 14.8 %. Principal tendency of cereals utilisation is food use that moved on cereals production at level 33.3 % (average) in the last five years however it had expressions of moderate decline or stagnation. On the other hand it has increased non-food use in the last years, particularly corn for bio-ethanol. Economic efficiency of cereals cultivation as other agricultural commodities too is significantly affected by input prices, sale prices and level of national and direct supports of the EU.

Keywords agri-food market-sufficiency- cereals-grain-wheat-barley-corn-supply-demand-production-consumption-producer price-general use-cost-economic efficiency - subsidy

Abstrakt Pestovateľská výmera obilnín dosahuje na Slovensku dlhodobo viac ako 50 % z celkovej výmery ornej pôdy. Rozhodujúcou obilninárskou komoditou u nás je pšenica, jačmeň a kukurica na zrno. Preto sa príspevok zaoberá hodnotením vývoja činiteľov agropotravinárskeho trhu a vývojom ekonomickej efektívnosti pestovania uvedených obilnín. Objem disponibilných zdrojov obilnín pre domáce použitie a vývoz je na Slovensku determinovaný predovšetkým produkciou a dopyt po obilninách vyjadruje domáca spotreba a vývoz. Na celkových zdrojoch obilnín sa v hodnotenom období podieľala pšenica v priemere 42,1 %, kukurica na zrno 38,8 % a jačmeň 14,8 %. Hlavným smerom použitia obilnín je potravinárske použitie, ktoré sa na produkcii obilnín v posledných piatich rokoch pohybovalo na úrovni 33,3 % (priemer), ktoré malo však prejavy mierneho poklesu, resp. stagnácie. Na druhej strane sa v posledných rokoch zvýšilo nepotravinárske použitie, najmä kukurice na výrobu bioetanolu. Ekonomickú efektívnosť pestovania obilnín, tak, ako aj ostatných poľnohospodárskych komodít významne ovplyvňujú ceny vstupov, realizačné ceny a úroveň národných a priamych podpôr EÚ.

Kľúčové slová agropotravinársky trh-sebestačnosť-obilniny-pšenica-jačmeň-kukurica-ponuka-dopyt-produkcia-spotreba – ceny producentov – celkové použitie – náklady - ekonomická efektívnosť - podpora

Trh s agropotravinárskymi komoditami predstavuje súhrn ponuky a dopytu, kde v určitom geografickom priestore dochádza k výmene tovaru. Veľkosť trhu vyjadruje potenciálny dopyt po produktoch. Rozhodujúcim faktorom v ponuke je produkcia, ktorej objem závisí od množstva činiteľov. Celkové použitie pozostáva z domácej spotreby a vývozu. V zásade tento objem reprezentuje dopyt po príslušnej komodite. Rozdielom celkovej ponuky a celkového použitia sú konečné zásoby, ktoré majú v trhovom hospodárstve významný vplyv na úroveň trhových cien komodít. Vo všeobecnosti, rastom zásob, rastie ponuka, klesajú ceny. Ukazovateľom úrovne konečných zásob je ich pomer k celkovému použitiu, ktorý vyjadruje zmeny podielu zásob na celkovom použití. Stav rovnováhy na trhu je zriedkavý, väčšinou sa ponuka nerovná dopytu, vzniká trhová nerovnováha. Ak ponuka prevyšuje dopyt vzniká prebytok, ak dopyt prevyšuje ponuku vzniká nedostatok.

Problematickou trhu s obilninami, ich konkurencieschopnosťou a ekonomickou efektívnosťou sa z rôznych hľadísk zaoberajú viacerí autori. Kvantifikáciou vertikály agropotravinárskych komodít rastlinného i živočíšneho pôvodu a ich konkurencieschopnosťou sa u nás zaoberá najmä Matošková, D. (2013-2015), Gálik, J. (2011-2014), Božík, M. (2015), Jamborová, M. (2005-2015). Podľa Matoškovej, D. (2015) sa produkcia obilnín na Slovensku v rokoch 2004-2013 vyvíjala v súlade s ponukou a dopytom na agrárnych trhoch, ktoré však okrem iného výrazne ovplyvňuje priebeh poveternostných podmienok s dopadom na výšku hektárových úrod.

Informácie o vývoji jednotlivých segmentov trhu s obilninárskymi komoditami po viacero rokov poskytujú komoditné situačné a výhľadové správy o obilninách, Jamborová, M. (2009-2015). Z konkrétnych údajov prezentovaných v situačných správach vyplýva, že ponuka obilnín na Slovensku prevyšuje dopyt. Produkcia obilnín v niektorých rokoch (2014-15) značne presiahla objem domácej spotreby, čo pri objeme domáceho použitia zvyšuje prebytok a možnosti vývozu vzniknutej nadprodukcie. Všeobecne je pestovanie obilnín u nás poľnohospodárskou činnosťou, schopnou poskytovať dostatok surovín pre mlynársky, škrobárenský, sladovnícky, krmovinársky a energetický priemysel. Jamborová, M. (2016) uvádza, že situáciu na trhu s obilninami výrazne okrem pravidiel SPP ovplyvňuje konkurencia na liberalizovanom trhu EÚ, cenová volatilita a nevyvážené dodávateľsko-odberateľské vzťahy. Podľa Zentkovej, I. (2000), fungovanie trhu akejkoľvek komodity je výsledkom vzájomnej interakcie zúčastnených trhových subjektov, ako aj ich snáh o maximalizáciu svojich pozitívnych efektov vyplývajúcich z pôsobenia na trhu.

Hodnotením ekonomickej výkonnosti poľnohospodárskej výroby a ekonomickou efektívnosťou jednotlivých odvetví sa dlhodobo zaoberá Chrastinová, Z. (2012), Trubačová, A. (2012-2015), Krížová, S. (2014). Pri komparácii nákladov a výnosov vybraných poľnohospodárskych komodít na medzinárodnej úrovni poukázali Janotová, B. a Boudný, J. (2013) na rozdielne ekonomické výsledky jednotlivých fariem, ktoré sú ovplyvňované rozdielnou technológiou výroby, veľkosťou farmy, formou vlastníctva, výškou poskytnutých

podpôr, vývojom cien na svetových a vnútorných trhoch. Metodický postup pri uzatváraní kalkulácií vlastných nákladov jednotlivých rastlinných a živočíšnych výrobkov musí podľa Poláčkovej, J. a kol. (2010) vychádzať z kalkulačnej pripravenosti, t.j. z toho, že jednotlivé vynaložené náklady v podniku je možno priradiť k odbytovým výkonom rastlinnej, živočíšnej a nepoľnohospodárskej výrobe alebo k vnútropodnikovým výkonom pomocných činností a príslušnej réžie (výrobnej, správnej).

Metodický postup

Cieľom príspevku je poskytnúť pohľad na vývoj trhu s vybranými obilninami s akcentom na vzájomné pôsobenie činiteľov ponuky a dopytu a na vývoj ekonomickej efektívnosti ich pestovania v období rokov 2010-2014 na Slovensku. Metodika práce je založená na štatistickej analýze dostupných kvantitatívnych údajov ŠÚ SR, rezortnej štatistiky a údajov o nákladovosti výroby za vybraný súbor poľnohospodárskych subjektov. Údajovou základňou pre kvantifikovanie ponuky a dopytu boli hmotné bilancie predmetných obilninárskych komodít, ktoré poskytujú vývoj základných bilančných ukazovateľov za hodnotené časové obdobie. Doplňujúce informácie boli čerpané zo správ o stave poľnohospodárstva a potravinárstva (Zelená správa) a zo štúdia materiálov zaoberajúcich sa analyzovanou problematikou. Prezentované výsledky boli spracované a zhodnotené bežnými štatistickými metódami (priemer, indexovanie, deskriptívna štatistika, analýza, syntéza, komparácia, dedukcia).

Analýza ekonomickej efektívnosti pestovania vybraných obilnín (pšenice, jačmeňa a kukurice na zrnó) bola vypracovaná na základe výsledkov prieskumu NPPC-VÚEPP. Vybraný súbor tvoria poľnohospodárske družstvá a obchodné spoločnosti (akciové spoločnosti a spoločnosti s ručením obmedzeným). V súbore nie sú zahrnutí samostatne hospodáriaci roľníci – fyzické osoby. Vzhľadom na to, že sa jedná o vybranú vzorku podnikov je potrebné chápať výsledné informácie ako orientačné. Skúmanie a hodnotenie efektívnosti výrobných odvetví bolo vykonané na základe výrobné-ekonomických ukazovateľov (výrobných nákladov v € (N) na hektár a tonu, resp. ich nákladové položky, intenzity výroby (ha úrody), cien v €·t⁻¹ vo vybranom súbore (C), zisku, resp. straty (Z,S) v €, kvantifikovaného ako rozdiel ceny a nákladov $Z(S) = C - N$, nákladovej rentability (R), kvantifikovanej ako

R_1 = nákladová rentabilita ako podiel $Z(S)$ a N

R_2 = nákladová rentabilita celková ako podiel zisku (Z) vrátane podpory (P) a N

Ukazovatele zisku – straty a rentability boli základnými ukazovateľmi na posúdenie efektívnosti výrobných odvetví. Na základe nich, ako aj ďalších ukazovateľov (nákladov, cien a podpory) boli identifikované faktory, ktoré efektívnosť ovplyvňujú.

$$R_1 = \frac{Z}{N} * 100 \quad R_2 = \frac{Z + P}{N} * 100$$

Vlastná práca

Obilniny a zvlášť chlebové sú z pohľadu potravinovej bezpečnosti obyvateľstva najdôležitejšími agropotravinárskymi komoditami. Z hľadiska objemu produkcie má u nás najväčší význam pestovanie pšenice, jačmeňa a kukurice. Na menších výmerách sa pestuje raž, ovos, triticales, proso, pohánka a cirok na zrno. Produkcia obilnín predstavuje významný podiel na spracovanej surovine slovenského agropotravinárskeho odvetvia. Po roku 2004 došlo k zmenám v štruktúre rastlinnej výroby, pričom však na rozdiel od iných komodít, pestovateľské plochy obilnín spolu z dlhodobého hľadiska zaznamenali iba mierny pokles. V posledných piatich rokoch (2010-2014) dosahoval podiel obilnín na o .p. v priemere 56,0 %, čo predstavuje priemernú výmeru 761,5 tis. ha. V týchto rokoch zmeny v štruktúre pestovaných obilnín smerovali v prospech kukurice na zrno, ktorej plochy dosiahli podiel na obilninách spolu 27,2 % (priemer 2010-2014) a majú vzhľadom na rozširujúce sa možnosti použitia tendenciu zvyšovania. Podiel plôch jačmeňa sa od roku 2010 nachádza pod úrovňou kukurice a v roku 2014 dosiahol iba 18,0 %. Najväčším podielom sa na výmere obilnín spolu podieľala pšenica v intervale od 47,6 % v roku 2013 do 49,9 % v roku 2014.

Vývoj zberových plôch a produkcie obilnín na Slovensku

Harvested area development and cereals production in Slovakia

Tab. 1

Ukazovateľ ¹	M.J. ²	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2004	2014/2010
Obilniny spolu³								
zber. plocha ⁴	tis. ha	683,3	741,5	792,8	759,8	779,0	-4,5	14,0
produkcia ⁵	tis. t.	2554,2	3714,1	3036	3412	4708,3	24,1	84,3
úrodnosť ⁶	t/ha	3,74	5,01	3,83	4,49	6,04	30,2	61,5
Pšenica⁷								
zber. plocha ⁴	tis. ha	342,1	362,8	388,1	367,7	379,283	3,1	10,9
produkcia ⁵	tis. t.	1185,3	1631,1	1275	1684,3	2 072,41	17,4	74,8
úrodnosť ⁶	t/ha	3,46	4,5	3,29	4,58	5,46	13,8	57,8
Jačmeň⁸								
zber. plocha ⁴	tis. ha	133	135,7	148	121,3	138,826	-37,5	4,4
produkcia ⁵	tis. t.	361,4	525	470,5	446	675,853	-26,2	87,0
úrodnosť ⁶	t/ha	2,72	3,87	3,18	3,68	4,87	17,9	79,0
Kukurica na zrno⁹								
zber. plocha ⁴	tis. ha	166,6	202	212,3	221,5	216,186	46,3	29,8
produkcia ⁵	tis. t.	921,3	1444,4	1170	1123,3	1814,11	110,4	96,9
úrodnosť ⁶	t/ha	5,53	7,15	5,51	5,07	8,39	43,9	51,7

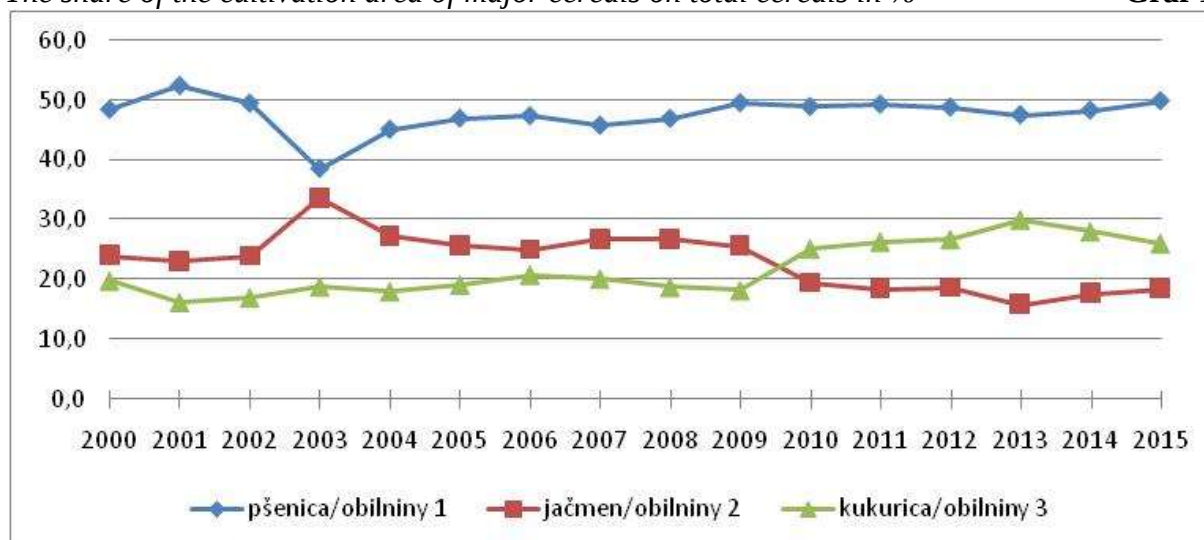
Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty¹⁰

1/ Indicator, 2/ Unit of measurement, 3/ Cereals in total, 4/ Harvested area, 5/ Production, 6/ Yields per hectare, 7/ Wheat, 8/ Barley, 9/ Grain corn, 10/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Podiel pestovateľskej výmery hlavných obilnín na obilninách spolu v %

The share of the cultivation area of major cereals on total cereals in %

Graf 1

Prameň: ŠÚ SR, prepočty NPPC-VÚEPP⁴

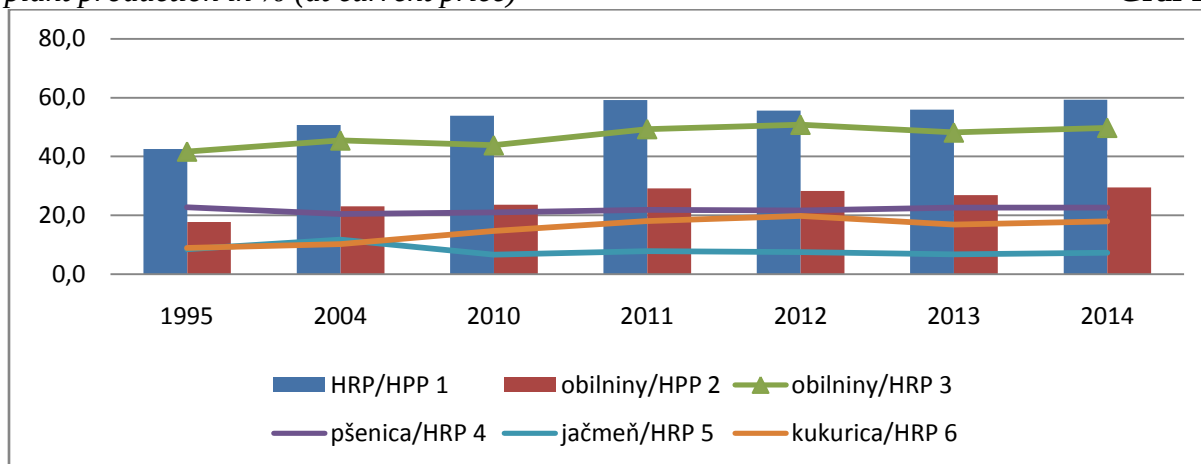
1/ Wheat/cereals in total, 2/ Barley/cereals in total, 3/ Corn grain/cereals in total, 4/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Zmeny v štruktúre rastlinnej a živočíšnej výroby v dlhodobejšom horizonte predchádzajúcich rokov sa prejavili na úrovni hodnoty produkcie v prospech rastlinnej výroby. Podiel hrubej poľnohospodárskej produkcie rastlinnej výroby (v bežných cenách) na hrubej poľnohospodárskej produkcii dosahoval v rokoch 2010-2014 viac ako 50 %, kým hrubá produkcia živočíšnej výroby poklesla pod hranicu 46,1 %, ktorá sa dosiahla v roku 2010 a postupne klesala až na 40,0 % v roku 2014. Najvyšší podiel na hrubej rastlinnej produkcii dosahuje produkcia obilnín a má tendenciu sa zvyšovať. V roku 2014 v porovnaní s rokom 2010 dosiahol podiel obilnín na rastlinnej produkcii 49,8 %, čo v porovnaní s rokom 2010 znamenalo zvýšenie o 6,0 p. b. Podiel pšenice dosiahol v hodnotenom období v priemere 21,9 %, kukurice 17,5 % a jačmeňa 7,2 %.

Vývoj podielu hrubej produkcie obilnín na hrubej poľnohospodárskej produkcii a produkcii rastlinnej výroby v % (v b. c.)

Development of the gross production of cereals on the gross agricultural production and plant production in % (at current price)

Graf 2

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁷

1/ Gross plant production/gross agricultural production, 2/ Cereals/gross agricultural production, 3/ Cereals/gross plant production, 4/ Wheat/gross plant production, 5/ Barley/gross plant production, 6/ Corn grain/gross plant production, 7/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Ponuka a dopyt po obilninách

Ponuku obilnín na Slovensku rozhodujúcou mierou ovplyvňuje produkcia. V rokoch 2010-2014 sa zo zberových plôch 751,3 tis. ha (priemer 2010-2014) pozberalo ročne v priemere cca 3 484,9 tis. ton zrna obilnín. Produkcia pšenice predstavovala na celkovej produkcii obilnín v priemere 45,1 %, kukurice na zrno 37,0 % a jačmeňa 14,2 %. Hektárové úrody hodnotených obilnín mali v sledovanom období kolísavý charakter, nakoľko parametre dosahovanej intenzity výroby rastlinných komodít výrazne ovplyvňujú vklady do výroby, ktoré sú vzhľadom na finančné podmienky u jednotlivých pestovateľov rozdielne. Výrazný vplyv na dosahované úrody má priebeh počasia počas vegetačného obdobia, ktoré sa v posledných rokoch na Slovensku vyznačovalo extrémami ako dlhotrvajúce sucha, vysoké teploty, resp. lokálne prívalové dažde. Snahou všetkých producentov je čo najrýchlejšie a najlepšie zhodnotenie dosiahnutej produkcie. Podľa dostupných údajov ŠÚ SR, najväčšiu časť svojej produkcie producenti obilnín predávajú obchodným a spracovateľským organizáciám. V rokoch 2010-2014 sa v priemere ročne takto realizovalo 1 514,4 tis. ton pšenice, 492,3 tis. ton jačmeňa a 1 181,8 tis. ton kukurice. V roku 2014 v porovnaní s východiskovým rokom 2010 sa najviac zvýšil predaj pšenice o 42,8 %, predaj kukurice o 71,5 %, ale predaj jačmeňa poklesol o 16,8 %.

Na vývoj slovenského obilninárskeho trhu v hodnotenom období vplývali okrem klimatických podmienok i zmeny v dopyte a objem zrna obilnín na zásobách z predchádzajúceho hospodárskeho roka, ktorý sa pri niektorých komoditách medziročne zvyšoval. Ročne bolo pre spracovanie a obchod k dispozícii v priemere 5 746,4 tis. ton obilia, pričom ponuka pšenice tvorila 42,1%, kukurice na zrno 38,8 % a jačmeňa 14,8 %. Na celkovej ponuke okrem produkcie sa podieľal dovoz, ktorý mal klesajúcu tendenciu

a predstavoval v priemere 6,9 %. Najväčšie percento na ponuke obilnín mal dovoz pri jačmeni 11,6 %, pri kukurici tvoril 7,9 % a pri pšenici 4,2 %.

V posledných piatich rokoch objem celkového použitia - dopytu obilnín (vyjadreného sumou domácej spotreby a exportu) mal klesajúcu tendenciu, nakoľko potravinárska spotreba i spotreba na kŕmenie hospodárskych zvierat mala viac-menej klesajúcu tendenciu. V priemere sa pre ľudskú spotrebu použilo ročne 1 111 tis. ton obilnín, čo predstavovalo 33,3 % z produkcie a 24,7 % z celkovej ponuky. Uvedenú situáciu v humánnej spotrebe dokumentujú údaje ŠÚ SR o spotrebe potravín. Podľa nich, spotreba obilnín na 1 obyvateľa za rok v hodnote zrna na Slovensku klesá. Kým v roku 2010 spotreboval náš obyvateľ 108,4 kg v roku 2014 iba 102,6 kg. Z výrobkov bežnej spotreby klesá spotreba chleba i pšeničného pečiva, ktorá sa kompenzuje zvyšujúcou sa spotrebou trvanlivého pečiva, ryže a mierne i cestovinami.

Spotreba obilnín na kŕmne účely, ktorá sa odvíja najmä od stavov hospodárskych zvierat, dosiahla v priemere ročne 821 tis. ton, čo bolo 18,2 % z celkovej ponuky. Z uvedeného objemu sa najviac na kŕmne účely použilo pšenice 41,9 %, kukurice 37,0 % a na jačmeň pripadlo 15,0 %. V posledných rokoch sa zvýšila ostatná spotreba obilnín, ktorá odčerpáva z ponuky obilnín ročne približne 10,0 %. Viac ako 50,0 % z tohto objemu tvorí kukurica, ktorá sa používa na výrobu bioetanolu.

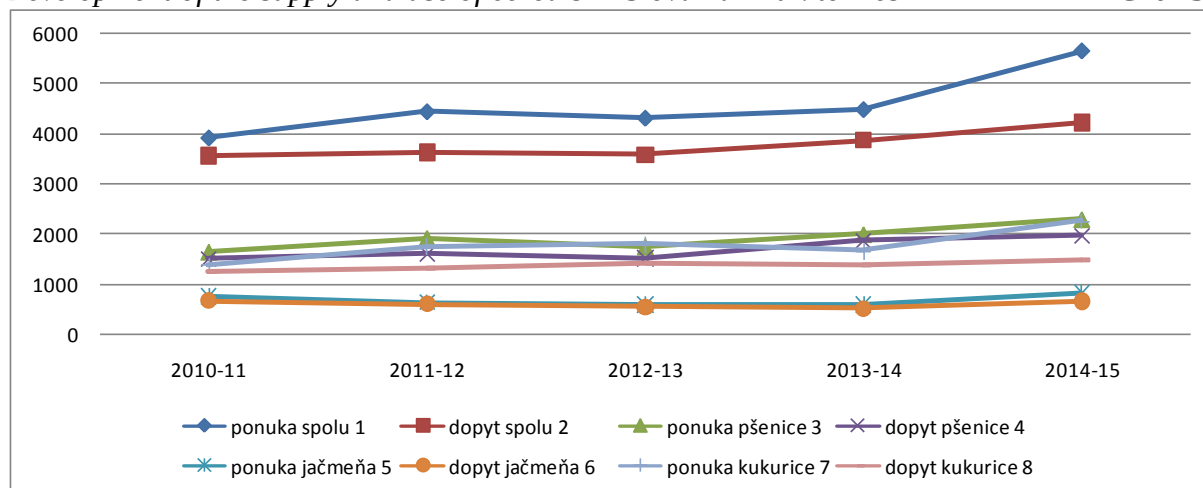
Uvedený vývoj sa prejavil na sebestačnosti, ktorá sa zvyšovala a pohybovala sa v rozpätí od 108,1 % (rok 2010-11) do 183,6 % (rok 2014-15). Najvyššia sebestačnosť sa dosahovala pri kukurici, v priemere 148,2 % a pri pšenici 147,9 %. Najmenej sebestačné bolo Slovensko pri jačmeni, ktorá dosiahla v priemere 99,9 %.

Predpokladá sa, že pri fungujúcom trhu, vývoj produkcie ovplyvní vývoj zahraničného obchodu smerom k rastúcemu vývozu. Tento vzťah ovplyvňuje vo veľkej miere výška zásob. Z údajov v bilanciách vyplýva, že napriek pomerne vysokým zásobám a ich rastu v nasledujúcom roku, vysoké zásoby neviedli v nasledujúcom období vždy k zníženiu dovozu a zvyšovaniu vývozu. S obilninami sa obchodovalo najmä s okolitými krajinami (Rakúsko, Maďarsko, Česká republika, Taliansko, Poľsko). Najväčší záujem o pšenicu a kukuricu bol zo strany Rakúska, Poľska, Českej republiky. Jačmeň sa darilo vyviezť najmä do Rakúska a Českej republiky.

Vývoj ponuky a použitia obilnín v SR v tis. tonách

Development of the supply and use of cereals in Slovakia in th. tonnes

Graf 3

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁹

1/ Supply total, 2/ Demand total, 3/Supply of wheat, 4/ Demand of wheat, 5/ Supply of barley, 6/ Demand of barley, 7/ Supply of corn, 8/ Demand of corn, 9/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Vývoj hlavných ukazovateľov trhu s vybranými obilninami na Slovensku

Development of key market indicators with selected cereals in Slovakia

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	Obilniny spolu ²					Pšenica ³				
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Celková ponuka ⁴	3930,6	4450,7	4322,8	4493,4	5659,8	1646,7	1920,9	1751	1997	2295
Celkové použitie ⁵	3568,9	3645,0	3597,9	3883,0	4231,1	1522,1	1612,7	1530	1869	1971
Ponuka/použitie (%)⁶	110,1	122,1	120,1	115,7	133,8	108,2	119,1	114,4	106,8	116,5
Produkcia ⁷	2554,2	3714,2	3035,8	3412	4708	1185,3	1631,1	1275	1684	2072
Domáca spotreba⁸	2362,6	2472	2606,3	2647	2565	1060,3	1041,6	1038	1090	1079
z toho potravinárska ⁹	1126,6	1150,6	1097,5	1102	1076	523,8	498,1	466	444,4	451,9
krmivárska ¹⁰	725,9	823,3	882,3	882,2	791,2	281,4	300	372	397,5	370
ostatná ¹¹	345,5	325,7	466,1	513,7	572	153,9	135,3	96	148,4	180,6
Sebestačnosť (%)¹²	108,1	150,3	116,5	128,9	183,6	111,8	156,6	122,9	154,5	192,2
Dovoz v tis. t ¹³	500,9	320,8	353	220,2	173,1	110,0	116,3	113,4	33,3	29,0
% prod. ¹⁴	19,6	8,6	11,6	6,5	3,7	9,3	7,1	8,9	2,0	1,4
Vývoz v tis. t ¹⁵	1182,0	1146,0	964,8	1213,3	1639,3	453,7	561,6	486,0	771,9	888,0
% prod. ¹⁶	46,3	30,9	31,8	35,6	34,8	38,3	34,4	38,1	45,8	42,8
Konečné zásoby¹⁷	361,7	805,7	724,9	610,4	1428,7	124,6	308,2	221	127,9	324,3

Pokračovanie tabuľky č. 2¹⁸

Ukazovateľ ¹	Jačmeň ¹⁹					Kukurica na zrno ²⁰				
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Celková ponuka ⁴	747,2	628,7	578,6	582,7	821,5	1390,2	1759,2	1800	1670	2268
Celkové použitie ⁵	674,2	607,6	548,9	520,7	661,7	1239,7	1312,8	1401	1364	1473,8
Ponuka/použitie (%)⁶	110,8	103,5	105,4	111,9	124,1	112,1	134,0	128,4	122,4	153,9
Produkcia ⁷	361,4	525	470,5	446,1	675,9	921,3	1444,4	1170	1123	1814,1
Domáca spotreba⁸	525,8	551,5	459,3	439,8	505,9	669	780,7	1011	1022	884,6
z toho										
potravínarska ⁹	244,2	310,2	280	280	275,4	322	311,4	325,6	350	320
krmivárska ¹⁰	169,7	130,3	90	90	134,4	226,6	343,2	367,1	345,5	236,2
ostatná ¹¹	69,5	67,3	53,7	42,8	64,2	113,3	118,3	310	317,6	320
Sebestačnosť (%)¹²	68,7	95,2	102,4	101,4	133,6	137,7	185,0	115,8	109,9	205,1
Dovoz v tis. t ¹³	94,8	78,1	75,3	81,8	61,1	285,0	114,9	123,0	100,8	78,9
% prod. ¹⁴	26,2	14,9	16,0	18,3	9,0	30,9	8,0	10,5	9,0	4,3
Vývoz v tis. t ¹⁵	144,4	50,0	85,6	69,0	146,8	560,0	521,0	374,7	338,4	576,3
% prod. ¹⁶	40,0	9,5	18,2	15,5	21,7	60,8	36,1	32,0	30,1	31,8
Konečné zásoby¹⁷	73,0	21,1	29,7	62,0	159,8	150,5	446,4	398,6	305,9	794,2

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty¹⁹

1/ Indicator, 2/ Cereals in total, 3/ Wheat, 4/ Total supply, 5/ Total use, 6/ Supply/use, 7/ Production, 8/ Domestic consumption, 9/ Including food, 10/ Feed, 11/Other, 12/ Self-sufficiency, 13/ Import, 14/ % of Production, 15/ Export, 16/ % of Production, 17/ Ending stocks, 18/ Sequel table No.2, 19/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

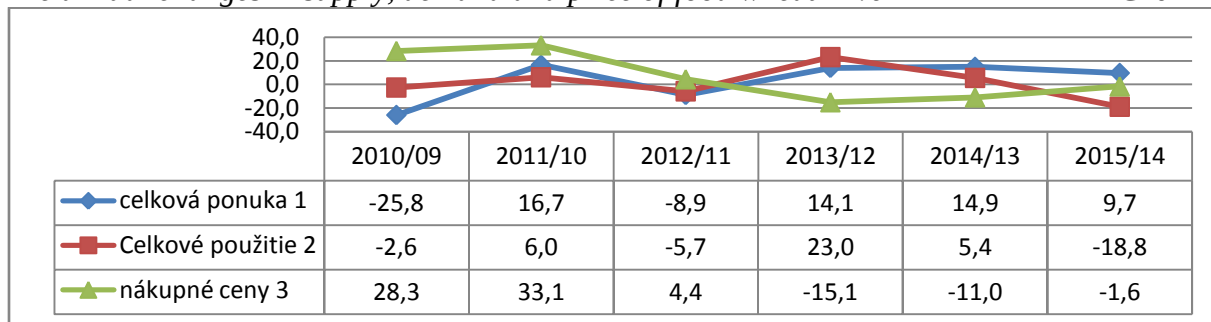
Ceny

Významnú úlohu na trhu zohrávajú ceny. V podstate vyjadrujú vzťah medzi ponukou a dopytom, ale úroveň cien je ovplyvňovaný nielen domácou produkciou, ale aj produkciou susediacich krajín, vývojom zásob vo svete a pre Európu i vývozom obilia najmä do krajín severnej Afriky a Blízkeho východu. V sledovanom období sa pri pšenici potravinárskej pokles produkcie v roku 2009 medziročne o 15,5 % a v roku 2010 o 22,9 % prejavil na zvýšení cien producentov v roku 2010 o 28,3 %. Ku zvýšeniu cien pšenice došlo i v roku 2011 i keď sa produkcia medziročne zvýšila o 37,6 %. V ostatných rokoch bola reakcia cien na ponuku pšenice v súlade s jej vývojom. Pri jačmeni potravinárskom, vývoj cien kopíroval úroveň celkovej ponuky na trhu, pričom sa jačmeň sladovnícky nakupoval drahšie oproti potravinárskemu v priemere o 11,3 %.

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien pšenice potravinárskej v %

The annual changes in supply, demand and price of food wheat in %

Graf 4

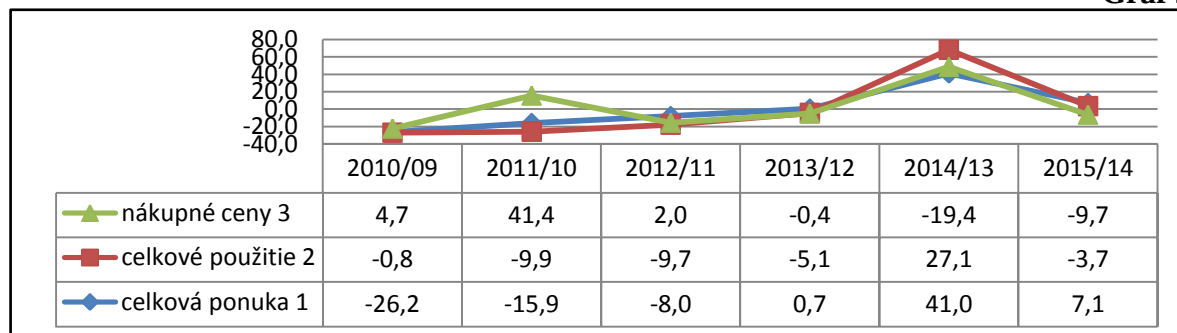
Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien jačmeňa potravinárskeho v %

The annual changes in supply, demand and price of food barley in %

Graf 5

Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

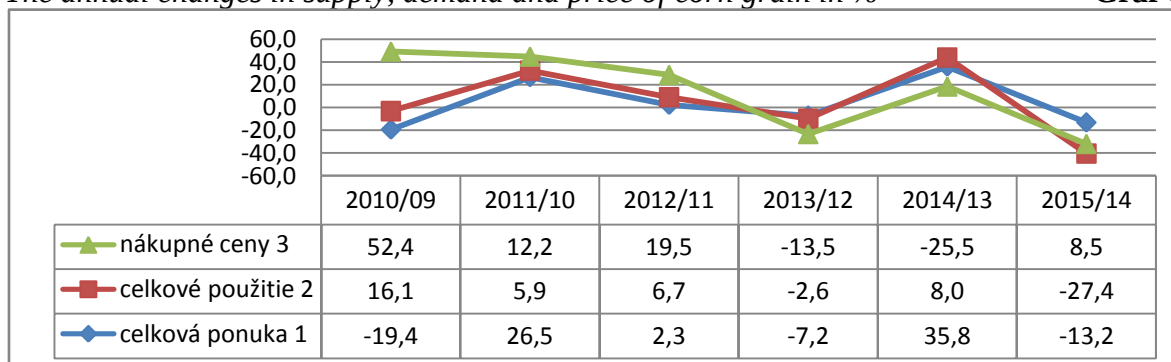
1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Záujem o pestovanie kukurice na zrna sa v poslednom období zvýšil, najmä pre použitie zrna kukurice v energetickom priemysle na výrobu bioetanolu. Prispel ku tomu i vývoj počasia, ktoré na Slovensku prialo kukurici, ktorej intenzita pestovania a tým i produkcia sa zvyšovala. Kým v roku 2010 poklesla celková ponuka medziročne o 19,4 %, zvýšil sa dopyt po kukurici a tým sa zvýšili i farmárske ceny. V nasledujúcich dvoch rokoch i napriek zvýšeniu ponuky sa ceny za kukuricu zvýšili.

Medziročné zmeny ponuky, dopytu a cien kukurice na zrno v %

The annual changes in supply, demand and price of corn grain in %

Graf 6

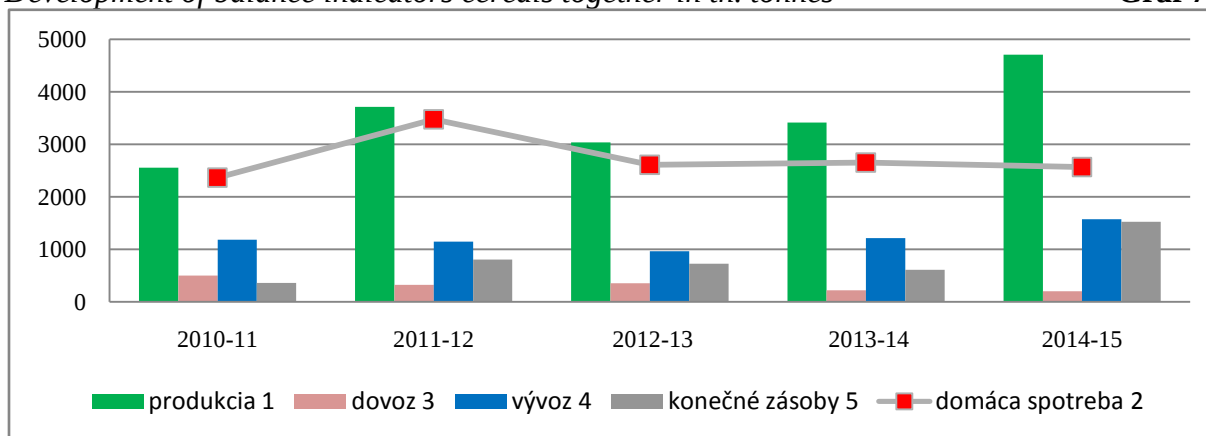
Prameň: ŠÚ SR, MPRV SR, vlastné výpočty⁴

1/ Total supply, 2/ Total use, 3/ Purchase prices, 4/ Statistical Office of the Slovak Republic, Ministry of Agricultural and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Vývoj bilančných ukazovateľov obilnín spolu v tis. tonách

Development of balance indicators cereals together in th. tonnes

Graf 7

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty⁶

1/ Production, 2/ Domestic consumption, 3/ Import, 4/ Export, 5/ Ending stocks, 6/ Statistical Office of the Slovak Republic, own calculations

Ekonomická efektívnosť pestovania obilnín v podmienkach SR za obdobie rokov 2010 – 2014

V roku 2014 bola výroba všetkých troch vybraných obilnín efektívna aj bez dotačných stimulov. V hodnotenom období bola najefektívnejšia výroba obilnín v roku 2011 a naopak najvýraznejšie straty dosahovali výrobcovia obilnín v roku 2010.

Pšenica

V roku 2014 dosahovala výroba pšenice v priemere SR bez započítania podpory rentabilitu 1,59 % a pestovatelia dosahovali na 1 tоне pšenice zisk 2,34 €. Vzhľadom na medziročný pokles priemernej realizačnej ceny bol zisk na tоне pšenice nižší ako

v predchádzajúcom roku a z ďaleka nedosahoval úroveň roka 2011, kedy dosahovali respondenti vybraného súboru z 1 tony pšenice zisk 17,91 €.

Náklady a úrody

Náklady na hektár pšenice rástli počas celého hodnoteného obdobia (2010 – 2014). V porovnaní s rokom 2010 sa v ostatnom hodnotenom roku zvýšili hektárové náklady na pšenicu o 37 %. Najvýraznejšie sa zvýšili priame materiálové náklady (65 %), a to najmä náklady na hnojivá (92 %) a chemické ochranné prostriedky (47 %). S výnimkou odpisov HIM mali pestovatelia pšenice v roku 2014 všetky nákladové položky vyššie ako na začiatku hodnoteného obdobia. Vyššie vynaložené náklady na hektár a priaznivé počasie počas vegetácie sa podpísali na vyššej úrode pšenice. V roku 2014 dosahovali respondenti v priemere úrodu pšenice 6 ton z hektára, čo bola v porovnaní s rokom 2010 o 2 tony vyššia úroda z 1 ha a zároveň to bola najvyššia úroda v päťročnom sledovanom období. Jednotkové náklady na pšenicu sa začali v roku 2013 znižovať a na konci hodnoteného obdobia vyrobili pestovatelia tonu pšenice za 147 €, čo sa priblížilo k nákladom roku 2011. Vývoj nákladov a úrod z hektára pšenice prezentuje tabuľka 4 a štruktúru nákladov na pšenicu v roku 2014 zobrazuje graf 8.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – pšenica

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 - wheat

Tab. 4

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v € ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014 /2010
Priame materiál. náklady celkom ³	217,55	283,46	305,13	347,30	359,04	165,04
z toho: -osivá spolu ⁴	52,84	64,60	71,00	80,62	73,27	138,66
- hnojivá spolu ⁵	95,86	142,40	159,94	176,16	184,36	192,32
- chem. ochr. prostriedky ⁶	68,85	76,46	74,19	90,52	101,41	147,29
Ostatné priame náklady a služby ⁷	107,29	122,22	108,75	126,16	133,50	124,43
Mzdové a sociálne náklady ⁸	19,37	26,16	20,53	28,11	27,44	141,66
Odpisy HIM ⁹	5,85	6,55	8,78	6,63	4,94	84,44
Náklady pomocných činností ¹⁰	163,73	176,92	167,14	196,08	204,04	124,62
Réžia spolu ¹¹	127,21	127,34	145,16	146,09	148,71	116,90
Vlastné náklady celkom ¹²	641,00	742,65	755,49	850,37	877,67	136,92
Hektárová úroda (t.ha ⁻¹) ¹³	3,92	5,05	3,72	4,96	5,98	152,55
Vlastné náklady na 1 tonu (€.t ⁻¹) ¹⁴	157,27	143,70	199,47	164,14	146,77	93,32
Počet podnikov ¹⁵	74	78	67	70	69	

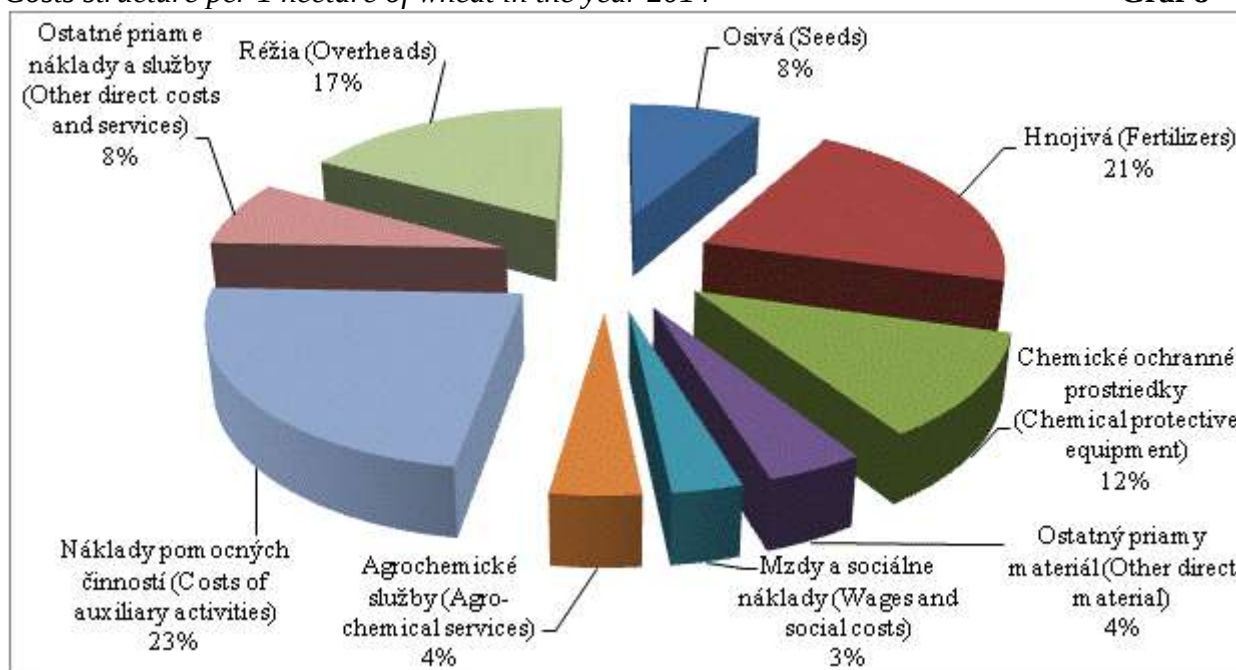
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP ¹⁶

1/ indicator, 2/ own costs per 1 hectare in Eur, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs per 1 tonne (in Eur), 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Štruktúra nákladov na 1 hektár pšenice v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of wheat in the year 2014

Graf 8

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Tonu pšenice vyrobili respondenti v priemere SR v roku 2014 o 7 € lacnejšie ako v roku 2010. V hodnotenom päťročnom období bola najlacnejšia výroba pšenice v roku 2011(144 €/t). Naopak najdrahšie vyrábali respondenti pšenicu v roku 2012, keď výroba 1 tony pšenice stála 199 €. V roku 2014 bola vyrobená tona pšenice v rámci SR za 147 €, čo bolo o 11 % lacnejšie ako v predchádzajúcom roku.

Ceny a rentabilita

Rekordnú úrodu pšenice sprevádzalo medziročné zníženie priemernej realizačnej ceny, a to o 11 %. V roku 2014 respondenti realizovali v rámci SR tonu pšenice za 149 €, čo bola najnižšia realizačná cena v hodnotenom období. Vzhľadom na to, že v ostatných dvoch hodnotených rokoch klesali jednotkové náklady na výrobu pšenice rýchlejšie ako realizačná cena, zostala rentabilita výroby pšenice v plusových číslach aj v roku 2014 (1,59 %), bola však nižšia ako v predchádzajúcom roku. Najefektívnejšie vyrábali respondenti pšenicu v roku 2011, kedy dosahovala jej výroba rentabilitu 12,46 %. Okrem roku 2011 bola pre respondentov výroba pšenice ekonomicky efektívna aj v ostatných dvoch hodnotených rokoch. Najstratovejším rokom bol pre pšenicu rok 2010, kedy dosahovali respondenti v rámci SR na tone pšenice stratu 5 €. V roku 2012 napriek medziročnému zvýšeniu priemernej realizačnej ceny o 23 %, cena pšenice nepokryla jednotkové náklady a jej výroba sa dostala pod hranicu rentability (-0,42 %). Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability pšenice prezentuje tabuľka 5 a graf 9.

Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability pšenice v časovom rade 2010 – 2014

Costs, profit or loss and profitability of wheat in time line 2010-14

Tab. 5

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp.(v %) ⁷	Rent.s podp.(v %) ⁸
2010	3,92	641,00	157,27	152,67	-4,60	-2,92	20,09
2011	5,05	742,65	143,70	161,61	17,91	12,46	32,32
2012	3,72	755,49	199,47	198,63	-0,84	-0,42	23,27
2013	4,96	850,37	164,14	167,25	3,11	1,89	23,48
2014	5,98	877,67	146,77	149,11	2,34	1,59	22,58
Indexy 2014/2010	152,55	136,92	93,32	97,67	-	-	-

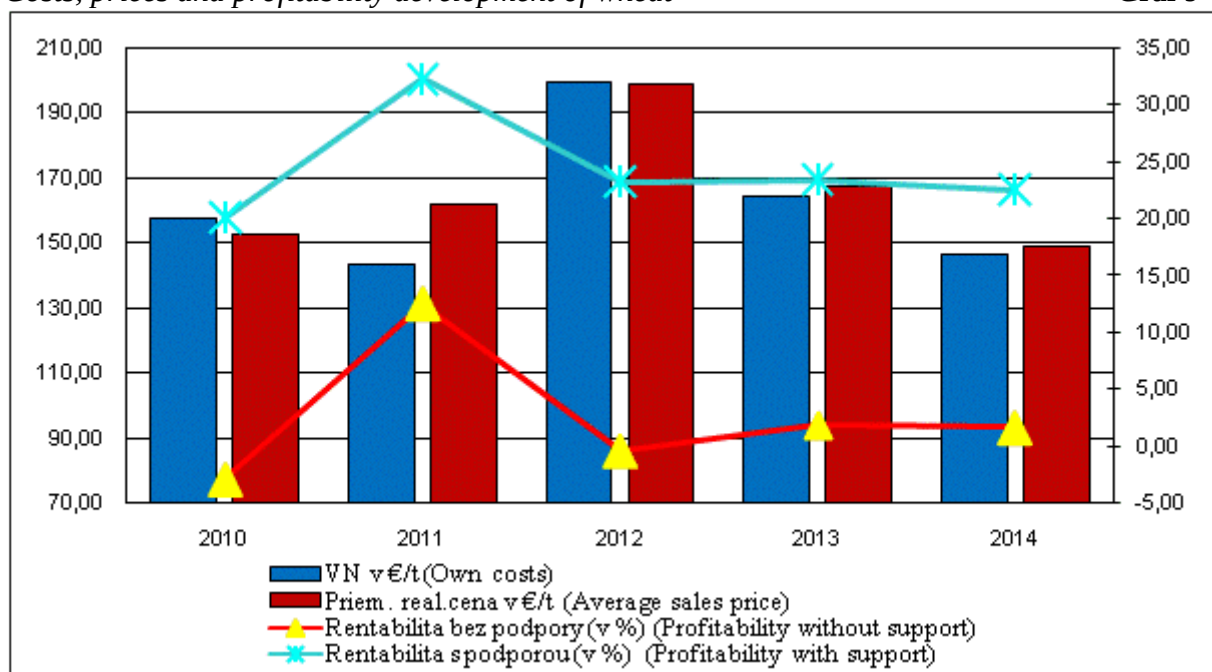
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012-2014; vlastné prepočty ⁹

1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability pšenice

Costs, prices and profitability development of wheat

Graf 9

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011

Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012 – 2014

Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011

Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014

Pestovanie pšenice bolo v hodnotenom päťročnom období pre poľnohospodárske podnikateľské subjekty na Slovensku výhodné najmä v rokoch 2011, 2013 a 2014, kedy dosahovali respondenti väčšinou zisk aj bez započítania štátnej podpory.

Jačmeň

Výroba jačmeňa bola stratová iba v prvom hodnotenom roku (r.2010), kedy respondenti na tona jačmeňa stratili 33 € a zisk nedosahovali ani so započítaním podpory. Pre jačmeň ekonomicky najefektívnejším rokom v hodnotenom päťročnom období bol 2011, kedy dosahovali respondenti v priemere zisk 39 €/t bez dotačných stimulov. V ostatnom hodnotenom roku dosahovala výroba jačmeňa bez započítania podpory rentabilitu 10 %.

Náklady a úrody

V roku 2014 sa náklady na hektár jačmeňa medziročne mierne znížili (1 %), ale v porovnaní s rokom 2010 boli v ostatnom sledovanom roku vyššie o 40 %. Najvyššie náklady na hektár jačmeňa (812 €) mali respondenti v roku 2013. Celkový nárast nákladov na hektár jačmeňa v hodnotenom období ovplyvnili najmä vyššie priame materiálové náklady (58 %). Výrazný podiel na náraste priamych materiálových nákladov mali najmä náklady na hnojivá, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 vyššie o 78 % a náklady na osivá vzrástli o 63 %. Rok 2014 bol najúrodnejší z celého päťročného hodnoteného obdobia, respondenti dosiahli úrodu jačmeňa 5 ton z hektára, čo predstavovalo 79 %-ný nárast v porovnaní s rokom 2010.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – jačmeň

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 - barley

Tab. 6

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v €·ha ⁻¹ ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2010
Priame materiál. náklady celkom ³	182,89	256,20	264,82	321,15	289,40	158,24
z toho: -osivá spolu ⁴	47,69	80,28	76,94	84,40	77,83	163,20
- hnojivá spolu ⁵	74,39	101,52	116,28	147,10	132,58	178,22
- chem. ochr. prostriedky ⁶	60,81	74,40	71,60	89,65	78,99	129,90
Ostatné priame náklady a služby ⁷	93,53	109,82	108,27	115,43	126,96	135,74
Mzdové a sociálne náklady ⁸	23,54	28,12	18,35	28,25	28,67	121,79
Odpisy HIM ⁹	5,53	6,18	8,16	8,43	4,76	86,08
Náklady pomocných činností ¹⁰	155,59	189,60	159,97	182,06	204,01	131,12
Réžia spolu ¹¹	112,20	127,83	141,63	156,65	147,42	131,39
Vlastné náklady celkom ¹²	573,28	717,75	701,20	811,97	801,22	139,76
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹³	3,03	4,22	3,56	4,13	5,42	178,88
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹⁴	182,26	166,93	193,19	191,18	147,80	81,09
Počet podnikov ¹⁵	65	64	57	59	60	

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP¹⁶

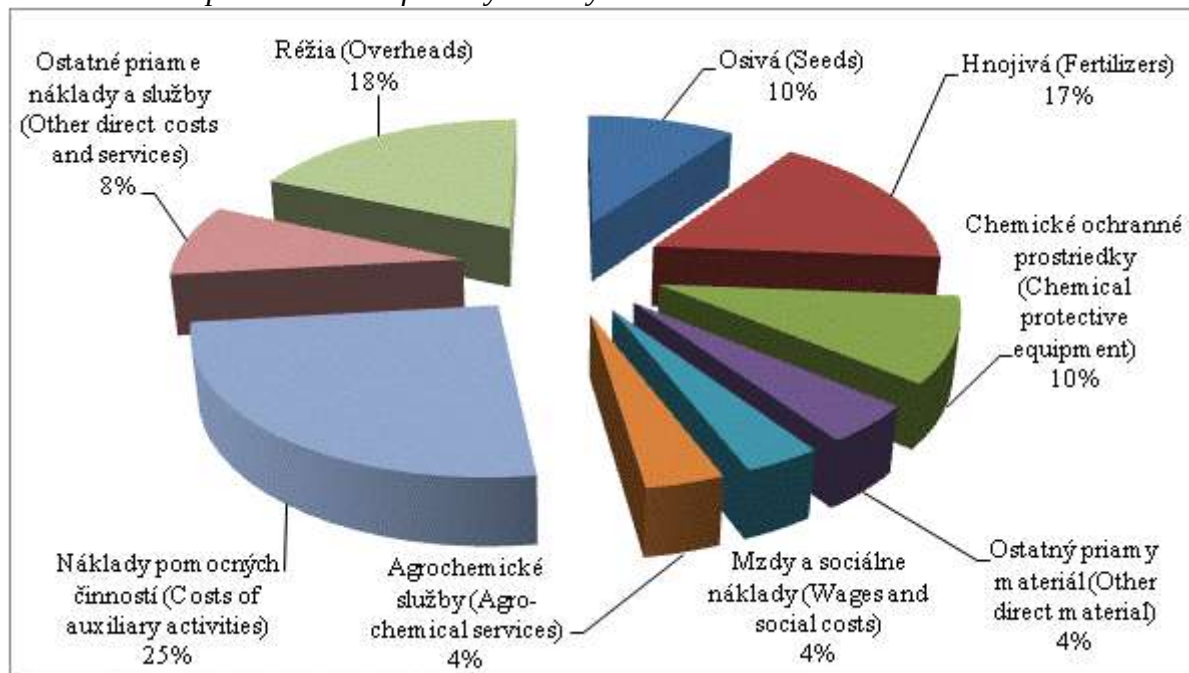
1/ indicator, 2/ own costs in Eur per 1 hectare, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs in Eur per 1 tonne, 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Nárast hektárových nákladov a úrod mal priaznivý vplyv na jednotkové náklady, ktoré boli v porovnaní s rokom 2010 nižšie o 19 %. Tonu jačmeňa vyrobili respondenti najlacnejšie v roku 2014, a to za 148 €. Vývoj nákladov a úrod z hektára jačmeňa prezentuje tabuľka 6 a štruktúru nákladov na jačmeň v roku 2014 zobrazuje graf 10.

Štruktúra nákladov na 1 hektár jačmeňa v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of barley in the year 2014

Graf 10

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Ceny a rentabilita

V porovnaní s rokom 2010 bola priemerná realizačná cena jačmeňa v ostatnom hodnotenom roku vyššia o 9 % a jednotkové náklady na jačmeň klesli o 19 %. Najlepšie predávali respondenti jačmeň v roku 2012, kedy jeho priemerná realizačná cena dosahovala 214 €/t, v nasledujúcom roku cena jačmeňa medziročne klesla o 8 % a v roku 2014 o 18 % na 163 €/t. Napriek nízkej realizačnej cene, bola výroba jačmeňa v ostatnom hodnotenom roku efektívna, a dosahovala rentabilitu 10 % bez započítania podpory. Podieľalo sa na tom výraznejšie medziročné zníženie jednotkových nákladov (23 %) ako priemernej realizačnej ceny. Najefektívnejšia bola výroba jačmeňa v roku 2011, kedy dosahovala rentabilitu 23 % a so započítaním podpory 42 %. Výroba jačmeňa bola pre respondentov od roku 2011 ekonomicky efektívna a dosahovali zisk aj bez dotačných stimulov. Z piatich hodnotených rokov bol pre výrobu jačmeňa stratovým iba rok 2010, kedy bol jačmeň pre respondentov neefektívny aj so započítaním podpory. Poskytnutá podpora stratovú výrobu iba zmiernila. Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability jačmeňa prezentuje tabuľka 7 a graf 11.

Vývoj nákladov, zisku, resp. straty a rentability jačmeňa v časovom rade 2010 – 2014
Costs, profit or loss and profitability development of barley in time line 2010-2014

Tab. 7

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp. (v %) ⁷	Rent.s podpor. (v %) ⁸
2010	3,03	573,28	182,26	149,65	-32,61	-17,89	-1,54
2011	4,22	717,75	166,93	205,70	38,77	23,23	42,20
2012	3,56	701,20	193,19	213,98	20,79	10,76	33,62
2013	4,13	811,97	191,18	197,53	6,35	3,32	20,72
2014	5,42	801,22	147,80	162,91	15,11	10,22	31,18
Indexy 2014/2010	178,88	139,76	81,09	108,86	-	-	-

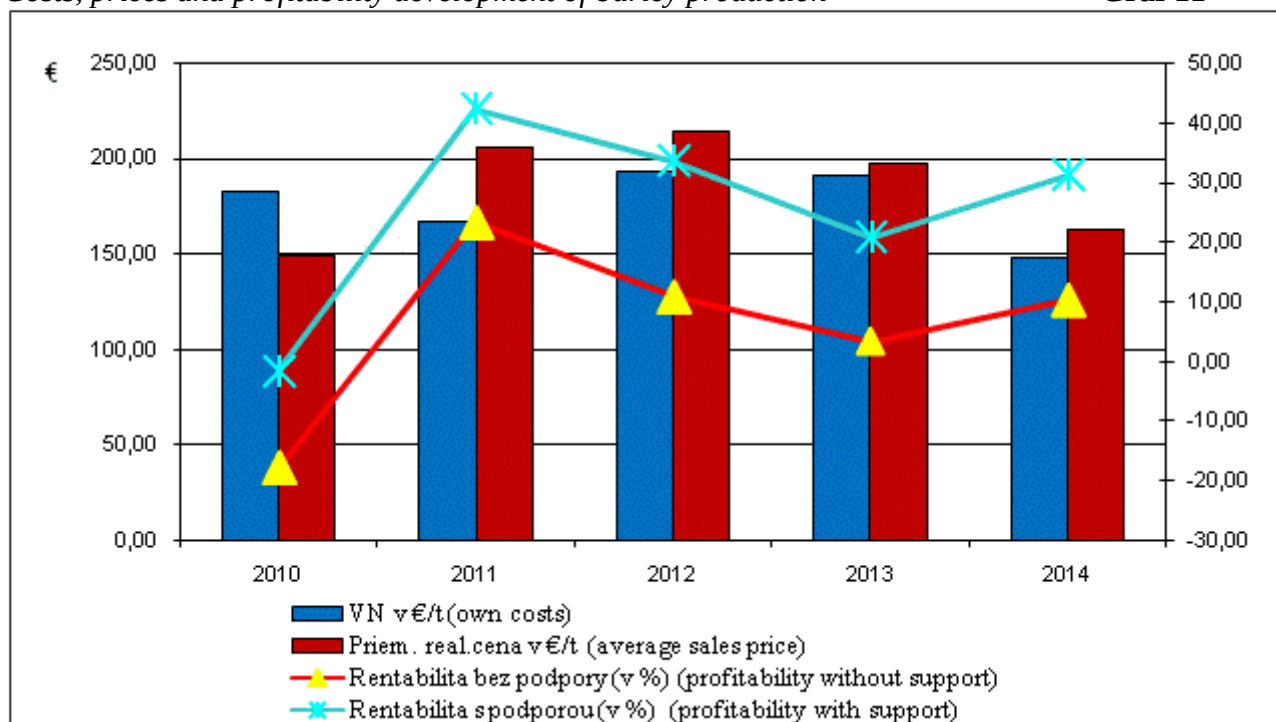
Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2010, 2012-2014; vlastné prepočty

1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability vo výrobe jačmeňa

Costs, prices and profitability development of barley production

Graf 11

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty

Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011

Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014

Kukurica na zrno

Kukurici na zrno sa po nepriaznivom roku 2013 začalo vplyvom priaznivého vývoja jednotkových nákladov v ostatnom hodnotenom roku znova dariť. V roku 2014 dosahovala kukurica na zrno zisk aj bez dotačných stimulov (13,48 €/t). Rekordná úroda (9 t/ha) a nízke jednotkové náklady (120 €/t) kukurice v roku 2014 zachránila efektívnosť jej výroby a napriek medziročnému prepadu priemernej realizačnej ceny na 134 €/t neboli pestovatelia kukurice na zrno v roku 2014 stratoví.

Náklady a úrody

Celkové náklady na hektár kukurice na zrno sa podľa údajov vybraného súboru podnikov v priemere v porovnaní s rokom 2010 zvýšili o 38 %, čo ovplyvnil najmä rast nákladov na hnojivá (82 %) a chemické ochranné prostriedky (47 %). Mzdové a sociálne náklady sa zvýšili o 43 % a ostatné priame náklady a služby o 31 %. V porovnaní s rokom 2010 bol v ostatnom hodnotenom roku zaznamenaný rast nákladov u všetkých nákladových položiek, okrem odpisov HIM. Vývoj hektárových nákladov na kukuricu na zrno mal v hodnotenom období kolísavý priebeh. V roku 2011 celkové náklady na hektár kukurice na zrno ovplyvnil najmä medziročný rast nákladov na nakúpené hnojivá, agrochemické služby a mzdových a sociálnych nákladov. V roku 2011 boli celkové náklady na hektár kukurice na zrno o 23 % vyššie ako v roku 2010. V roku 2012 respondenti zaznamenali mierny medziročný pokles hektárových nákladov na kukuricu na zrno (2 %). V roku 2013 začali celkové náklady na kukuricu rásť a v roku 2014 boli v porovnaní s predchádzajúcim hodnoteným rokom vyššie o 7 %. Medziročný rast nákladov na hektár v ostatnom sledovanom roku bol ovplyvnený najmä vyššími nákladmi na agrochemické služby (58 %), opravy a udržiavanie strojov, zariadení a budov (48 %) a vyrobené hnojivá (44 %). Najvyšší podiel na celkových nákladoch na hektár kukurice na zrno mali priame materiálové náklady, a to osivá, hnojivá a chemické ochranné prostriedky (graf 12). Vývoj nákladov a úrod z hektára kukurice na zrno prezentuje tabuľka 8.

Náklady a hektárové úrody v rokoch 2010 – 2014 – kukurica na zrno

Costs and hectare yields in the years 2010-2014 – grain maize

Tab. 8

Ukazovateľ ¹	Vlastné náklady na 1 ha v €·ha ⁻¹ ²					Index
	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2010
Priame materiál. náklady celkom ³	274,76	343,10	379,63	426,15	430,63	156,73
z toho: -osivá spolu ⁴	108,19	124,45	132,53	167,46	149,98	138,63
- hnojivá spolu ⁵	101,00	142,60	167,24	167,58	184,07	182,25
- chem. ochr. prostriedky ⁶	65,57	76,05	79,86	91,11	96,58	147,29
Ostatné priame náklady a služby ⁷	149,94	169,42	151,70	168,80	196,78	131,24
Mzdové a sociálne náklady ⁸	31,14	42,97	37,33	41,34	44,59	143,19
Odpisy HIM ⁹	10,51	12,56	13,95	12,10	6,70	63,75
Náklady pomocných činností ¹⁰	177,86	237,60	175,39	198,24	228,66	128,56
Réžia spolu ¹¹	142,45	163,24	186,91	166,66	175,94	123,51
Vlastné náklady celkom ¹²	786,66	968,89	944,91	1 013,29	1 083,30	137,71
Hektárová úroda (t·ha ⁻¹) ¹³	5,50	8,28	6,17	5,58	9,00	163,64
Vlastné náklady na 1 tonu (€·t ⁻¹) ¹⁴	142,02	117,11	153,18	180,75	120,32	84,72
Počet podnikov ¹⁵	46	52	46	48	45	

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR 2011, Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za r. 2010, 2012 - 2014, VÚEPP ¹⁶

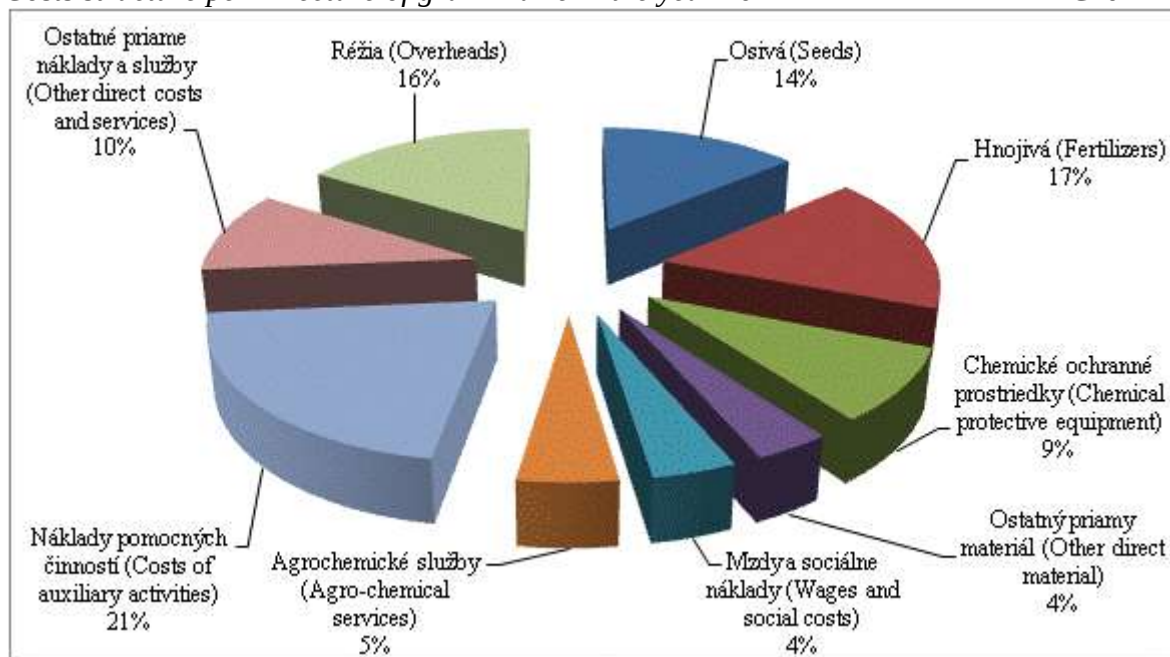
1/ indicator, 2/ own costs in Eur per 1 hectare, 3/ total direct material costs, 4/ thereof: total seeds, 5/ total fertilisers, 6/ chemical protective equipment, 7/ other direct costs and services, 8/ wage and social costs, 9/ depreciation of tangible investment fixed assets, 10/ costs of auxiliary activities, 11/ total overheads, 12/ total own costs, 13/ yield per hectare (in tons), 14/ own costs in Eur per 1 tonne, 15/ number of enterprises, 16/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, Research Institute of Agricultural and Food Economics

Výrazný medziročný nárast úrody (61 %) a vyššie vynaložené náklady na hektár kukurice priaznivo ovplyvnili jednotkové náklady. V roku 2014 respondenti vyrobili 1 tonu kukurice na zrno za 120 €, čo bol o 60 € nižší náklad ako v predchádzajúcom roku. Najlacnejšia bola výroba kukurice na zrno v roku 2011 (117 €/t) a najdrahšia bola v roku 2013 (181 €/t). V porovnaní s rokom 2010 v ostatnom hodnotenom roku vyrábali respondenti kukuricu na zrno o 13 % lacnejšie.

Štruktúra nákladov na 1 hektár kukurice na zrno v roku 2014

Costs structure per 1 hectare of grain maize in the year 2014

Graf 12

Prameň: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty

Source: Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the year 2014, National Agricultural and Food Centre - Research Institute of Agricultural and Food Economics, own calculations

Ceny a rentabilita

Priemerná realizačná cena kukurice na zrno bola najpriaznivejšia v roku 2012, kedy po medziročnom zvýšení o 17 % dosahovala 199 € za tonu. V roku 2013 začala cena kukurice klesať a v ostatnom hodnotenom roku predávali respondenti tonu kukurice na zrno iba za 134 €. V porovnaní s rokom 2010 podľa údajov vybranej vzorky poľnohospodárskych podnikov klesla priemerná realizačná cena kukurice na zrno o 13 %.

Napriek medziročnému poklesu priemernej realizačnej ceny kukurice, bola kukurica na zrno v roku 2014 v plusových číslach. Po stratovom roku 2013, kedy jednotkové náklady cenu prevyšovali o 17 € ovplyvnil efektivitu výroby kukurice výrazný medziročný pokles nákladov na tonu (33 %). Jednotkové náklady, tak ako aj priemernú realizačnú cenu v roku 2014 ovplyvnila rekordná úroda (9 t/ha), aká nebola dosahovaná v žiadnom z predchádzajúcich piatich hodnotených rokov. Pestovanie kukurice bolo pre respondentov vybraného súboru najefektívnejšie v rokoch 2011 a 2012, kedy sa zisky na tone kukurice pohybovali v rozmedzí 46 – 53 € a rentabilita výroby bez dotačných stimulov sa pohybovala medzi 30 – 45 %. Rok 2014 bol pre kukuricu tretím najpriaznivejším rokom v hodnotenom období. Respondenti dosahovali v ostatnom hodnotenom roku bez započítania podpory v priemere zisk 13 €/t a rentabilitu 11 %. Pre kukuricu na zrno bol stratovým rok 2013, kedy mali respondenti stratu na tone kukurice takmer rovnaké 17 €. V roku 2013 napriek priaznivej realizačnej cene, ktorá takmer dosahovala úroveň ceny z roku 2011, bola kukurica stratová najmä vplyvom vysokých nákladov. Vysoké jednotkové náklady na kukuricu v roku 2013 ovplyvnila nižšia úroda (6 t/ha), spôsobená nedostatkom zrážok počas vegetácie. Vývoj

nákladov, zisku a rentability kukurice na zrno v hodnotenom období prezentuje tabuľka 9 a graf 13.

Vývoj nákladov, zisku a rentability kukurice na zrno v časovom rade 2010 – 2014
Costs, profit or loss and profitability development of grain maize in time line 2010-2014

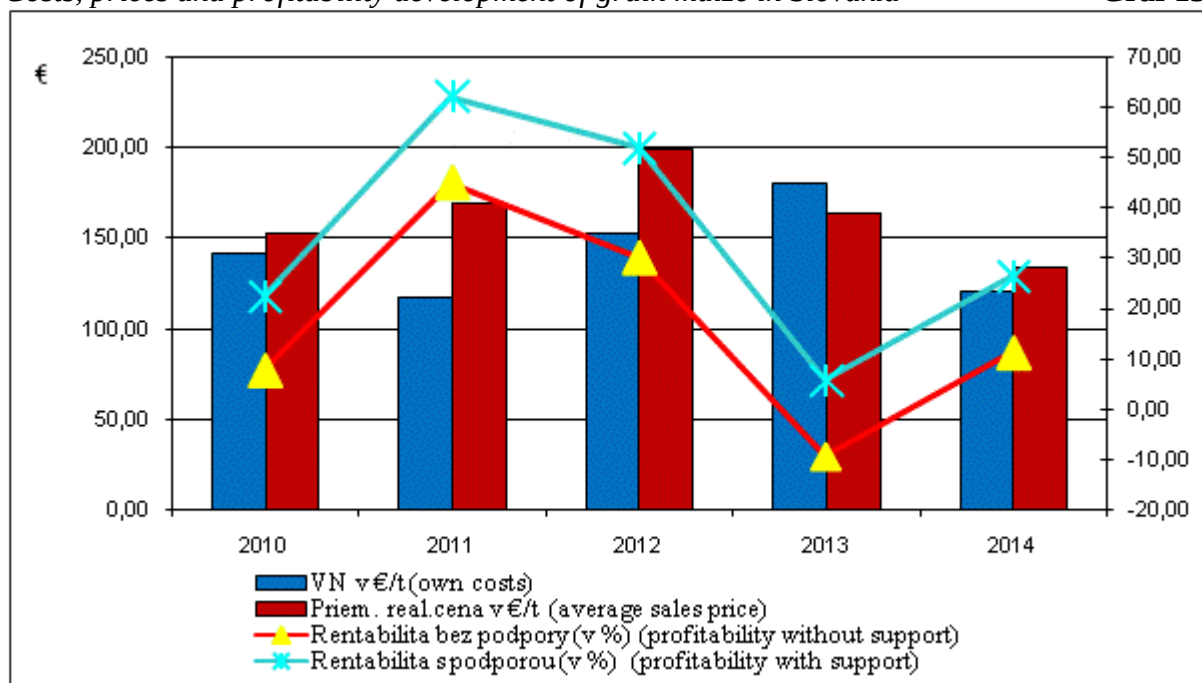
Tab. 9

Roky ¹	Úroda v t.ha ⁻¹ ²	Náklady v €·ha ⁻¹ ³	Náklady v €·t ⁻¹ ⁴	Priem. real. cena v €·t ⁻¹ ⁵	Zisk - strata v €·t ⁻¹ ⁶	Rent. bez podp. (v %) ⁷	Rent.s podpor. (v %) ⁸
2010	5,50	786,66	142,02	152,96	10,94	7,70	22,60
2011	8,28	968,89	117,11	169,67	52,56	44,88	62,09
2012	6,17	944,91	153,18	199,17	45,99	30,02	51,98
2013	5,58	1 013,29	180,75	163,65	-17,10	-9,46	5,83
2014	9,00	1 083,30	120,32	133,80	13,48	11,20	26,58
Indexy 2014/2009	163,64	137,71	84,72	87,47	-	-	-

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty
 1/ years, 2/ yield in tons per hectare, 3/ costs in EUR per hectare, 4/ costs in EUR per tonne, 5/ average sale price in EUR per tonne, 6/ profit-loss in EUR per tonne, 7/ profitability without support (in %), 8/ profitability with support (in %), 9/ Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011, Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Vývoj nákladov, cien a rentability vo výrobe kukurice na zrno za Slovensko
Costs, prices and profitability development of grain maize in Slovakia

Graf 13

Prameň: Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov za rok 2011; Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za roky 2010, 2012 - 2014, vlastné prepočty
 Source: Costs and revenues of agricultural products in the year 2011
 Cost effectiveness of agricultural products in the Slovak Republic in the years 2010, 2012-2014, own calculations

Záver

Výsledky analýzy ponuky a dopytu vybraných obilninárskych komodít v podmienkach Slovenska dokazujú, že na Slovensku odvetvie obilninárstva poskytuje dostatok surovín pre potreby nášho agropotravinárskeho trhu (pre domáci potravinársky, krmivársky a energetický priemysel). Tieto komodity sa pestujú vo všetkých výrobných oblastiach Slovenska, nakoľko Slovensko má vhodné prírodné podmienky pre pestovanie širšieho spektra obilnín. Získané poznatky potvrdzujú, že vývoj slovenského trhu s obilninami bol v uplynulom 5-ročnom období determinovaný najmä produkciou, ktorá i napriek výkyvom počasia bola pre potreby domáceho spracovateľského priemyslu dostačujúca. Domáca spotreba obilnín na produkcii dosiahla 75,4 % (v priemere rokov 2010-14). I napriek dosahovanej intenzite výroby, ktorá nepatrí v rámci EÚ k najvyšším, niekoľko rokov po sebe dobrých úrod prinieslo pre pestovateľov problém s odbytom a pokles finančných prostriedkov. V pestovaní obilnín sme sebestační, nadprodukcia sa vyváža. Najväčší objem domácej produkcie sa umiestňuje v susedných štátoch (Poľsko, Česká republika, Rakúsko, Maďarsko).

Súčasnú situáciu na domácom trhu s obilninami ovplyvňuje dlhodobý útlm živočíšnej výroby, existujúce spracovateľské kapacity, štrukturálne zmeny v ponuke a dopyte, spotreba obilnín na obyvateľa za rok, zásoby obilia. Podľa štatistických údajov objem vyrobenej múky napriek dostatočným zdrojom klesá a dovoz napr. pšeničnej múky sa zvyšuje. Domnievame sa, že posilnením domáceho spracovania by sa mohla zvýšiť ponuka kvalitných výrobkov pre domáci, ale aj zahraničný potravinársky trh. Ďalšou možnosťou je diverzifikácia výroby, zmena odrodovej skladby, orientácia na obilniny u ktorých je predpoklad lepšieho uplatnenia nielen v domácom prostredí, ale i za hranicami krajiny ako je pšenica a sladovnícky jačmeň. Pri kukurici sa predpokladá zvýšenie dopytu z dôvodu zvyšovania spracovania na bioetanol. Výzvou sú štáty Ázie, kde vzhľadom na rastúci počet obyvateľstva a zvyšovanie reálnych príjmov je predpoklad zvyšovania dopytu po obilninách a výrobkoch z nich, čo by mohlo znamenať exportné príležitosti aj pre slovenských producentov.

Z ekonomickej analýzy pestovania obilnín vyplýva, že efektívnosť výroby rastlinných komodít vo vysokej miere ovplyvňuje okrem klimatických podmienok aj vývoj ekonomických stimulov, najmä realizačnej ceny a nákladov. Pri priaznivom vývoji priemernej realizačnej ceny, nákladov a s poskytnutou štátnou podporou dokáže výroba obilnín, ako aj ostatných poľnohospodárskych komodít, prinášať zisk aj v menej priaznivom období. V súčasnosti značná časť poľnohospodárskych podnikov preferuje z dôvodu nákladovosti rastlinnú výrobu pred živočíšnou výrobou. V rastlinnej výrobe sú to najmä obilniny, ktoré sú významným nielen tuzemským ale aj vývozným artiklom. Napriek niektorým klimatickým a ekonomickým nepriaznivým rokom sa respondentom vybraného súboru v hodnotenom päťročnom období obilniny oplátilo pestovať, pretože s pomocou dotačných stimulov aj za nepriaznivých podmienok dosahovali zisk.

Literatúra

- (1) HUDÁK, J.-ROVNÝ, P.: Zhodnotenie úrovne marketingu produkcie a spotreby obilnín v podmienkach Slovenskej republiky.
- (2) CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická výkonnosť poľnohospodárskej výroby a jej výrobkov v rozdielnych prírodných podmienkach Slovenska. č. 180/2012, Bratislava: VÚEPP, 2012. 83 s., ISBN 978-80-8058-578-5
- (3) JAMBOROVÁ, M. Komoditné situačné a výhľadové správy Obilniny 2010-2015, NPPC-VÚEPP, ISBN 1338-483X
- (4) JAMBOROVÁ, M.: Prognóza ponuky obilia na Slovensku. In: Roľnícke noviny, č. 52/2015, 23. 12. 2015, str.7
- (5) JAMBOROVÁ, M.: Situácia na trhu so pšenitou, ktorú vieme vyrobiť, ale čo s ňou ďalej ? In: Agromagazín, č. 8/2016
- (6) JANOTOVÁ B.- BOUDNÝ J.: Medzinárodné komparace nákladu a výnosu vybraných zemľedľských komodit, Buletin ÚZEI, č. 3/2013
- (7) MATOŠKOVÁ, D.- JAMBOROVÁ, M.-GÁLIK, J.: Situácia v sektore obilnín s akcentom na ich využitie v mlynskom priemysle. Ekonomika poľnohospodárstva NPPC-VÚEPP 4/2014
- (8) POLÁČKOVÁ, J. a kol.: Metodika kalkuláci nákladu a výnosu v zemľedľství, ÚZEI, Praha 2010, s.50, ISBN 978-80-86671-75-8
- (9) TRUBAČOVÁ, A.: Nákladovosť poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2014 v triedení podľa výrobných oblastí, NPPC-VÚEPP, ISBN 978-80-8058-605-8
- (10) TRUBAČOVÁ, A.: Vývoj ekonomickej efektívnosti pestovania pšenice v rozdielnych prírodných podmienkach SR v rokoch 2009-2014, Agromagazín, roč. XVIII. č.2, 2016
- (11) Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2014. Bratislava, MPRV SR

Došlo: 8. 9. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Mária JAMBOROVÁ

tel. 02 582 43 225 mail: maria.jamborova@vuepp.sk

Ing. Anna TRUBAČOVÁ

tel. 02 582 43 296 mail: anna.trubacova@vuepp.sk

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum – Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
Trenčianska 55
824 80 Bratislava
